

Samband sveitarfélaga á Austurlandi
Jóna Árný Þórðardóttir
Tjarnarbraut 39e
700 Egilsstaðir

Reykjavík, 22. apríl 2022
UST202203-270/A.B.
10.04.01

Efni: Tillaga- Svæðisskipulag Austurlands 2022 - 2044

Vísað er til erindis framkvæmdastjóra Austurbrúar er barst 21. mars þar sem óskað er umsagnar Umhverfisstofnunar um tillögu að svæðisskipulagi Austurlands 2022 – 2044.

Í greinargerð kemur fram að markmið sveitarfélaga á Austurlandi er að landshlutinn verði sífellt eftirsóknarverðari til búsetu, starfa og ferðalaga.

Svæðisskipulagi Austurlands er ætlað að stuðla að þessu markmiði með því að samstillta stefnu sveitarfélaganna á sviði umhverfis, efnahags, samfélags og menningar. Leitast er við að samþætta þessi fjögur svið til að tryggja sjálfbæra þróun, núverandi og komandi kynslóðum í hag.

Friðlýst svæði

Í greinargerð kemur fram að unnið verði að því að efla samvinnu sveitarfélaga við þjóðgarð og Umhverfisstofnun um skipulag friðlýstra svæða, hagnýtingu tækifæra og uppbyggingu innviða í þágu náttúruverndar, útivistar og ferðapjónustu. Auk þess segir að friðlýsingu samkvæmt lögum um náttúruvernd verði beitt eftir aðstæðum til að vernda svæði sem þykja verðmæt.

Umhverfisstofnun telur þessa stefnu jákvæða og tekur stofnunin undir mikilvægi þess að eflid verði samvinna milli sveitarfélaga og Umhverfisstofnunar varðandi skipulag í þágu náttúruverndar á friðlýstum svæðum.

Verndarsvæði

Í greinargerð eru sýnd yfirlitskort sem sýna friðlýst svæði samkvæmt náttúruverndarlögum nr. 60/2013, vistgerðarkort Náttúrufræðistofnunar Íslands og yfirlit yfir mikilvæg fuglasvæði. Umhverfisstofnun bendir á að önnur verndarsvæði eru svæði sem falla undir aðra náttúruvernd (C- hluta náttúruminjaskrár) og svæði sem falla undir 61. gr. náttúruverndarlaga nr. 60/2013¹ sem mikilvægt er að hafa til hliðsjónar við ákvarðanatöku².

Tillaga að framkvæmdaáætlun (B-hluta)

Umhverfisstofnun bendir á að NÍ hefur sett fram tillögur að svæðum á framkvæmdaáætlun (B-hluta) náttúruminjaskrár út frá verndun vistgerða, fugla og jarðminja. B-hluti náttúruminjaskrár er skrá yfir þær náttúruminjar sem Alþingi hefur ákveðið að setja í forgang um friðlýsingu eða friðun á næstu fimm árum.³

¹ <https://www.althingi.is/lagas/nuna/2013060.html>

² <https://natturuminjaskra.ni.is/>

³ <https://natturuminjaskra.ni.is/>

Umhverfisstofnun vill benda á að innan þess svæðis sem svæðisskipulagið nær til eru svæði á tillögu NÍ að framkvæmdaáætlun (B-hluta) og má t.d. nefna Jökuldalsheiði⁴ og Úthérað⁵.

Tillögurnar hafa verið birtar á heimasíðu stofnunarinnar og fela í sér mat á verndargildi þeirra svæða sem þar eru tilgreind.

Umhverfisstofnun bendir á að ekki er um að ræða gildandi B-hluta náttúruminjaskrár þar sem tillögurnar hafa ekki hlotið þá málsmeðferð sem um getur í lögum þar sem m.a. er haft samráð við sveitarfélögin, landeigendur og aðra hagsmunaaðila en áður en tillögurnar verða lagðar fyrir Alþingi verður haft samráð við áður nefnda aðila.

Hins vegar er það mat stofnunarinnar að mikilvægt sé að hafa þær upplýsingar fyrir ofangreint svæði til hliðsjónar þegar skipulagsáætlanir er unnar, þegar áhrif á helstu umhverfisþætti eru metin og til að draga eins og kostur er úr neikvæðum áhrifum á verndargildi svæðisins. Auk þess bendir stofnunin á að þegar framkvæmdaáætlun (B-hluti) náttúruminjaskrár verður samþykkt af Alþingi getur það haft áhrif á verndarstöðu þeirra svæða sem tillagan nær til.

Skógrækt, vistgerðir og landslag

Í greinargerð kemur fram að lögð verði áhersla á að landval til skógræktar og val á trjátegundum miði að því að viðhalda og styrkja líffræðilega fjölbreytni og taki tillit til verndargildis fuglastofna, gróðurfars, landslagssérkenna, fornleifa og annarra minja.

Umhverfisstofnun bendir á að margar ábyrgðartegundir Íslands eru vaðfuglar/mófuglar sem nýta sér flatlendi með lággróðri og votlendi til að byggja á afkomu sína. Með skógrækt verður til annars konar búsvæði sem aðrar fuglategundir kunna að nýta sér, líkt og ýmsar spörfuglategundir, en Umhverfisstofnun bendir á að þessar tegundir fugla eru ekki ábyrgðartegundir Íslands. Auk þess telur stofnunin mikilvægt að skógræktarsvæðið falli vel að landslaginu en í 70. gr. laga nr. 60/2013 um náttúruvernd segir: „Við túnrækt, skógrækt, uppgræðslu lands, skjólbeltagerð og aðra ræktun skal þess gætt að hún falli sem best að heildarsvipmóti lands og raski ekki náttúru- og menningarminjum. Við gerð áætlana, mat á umhverfisáhrifum og afgreiðslu umsókna vegna leyfisskyldrar ræktunar skal taka afstöðu til þessara atriða.“

Umhverfisstofnun telur mikilvægt að huga að sjónrænum áhrifum skógræktar, þannig að ekki vaxi upp ferningslaga ræktunarsvæði heldur verði fylgt formum landslags eins og kostur er og tekið tillit til sérkenna landslags á hverjum stað. Til að unnt verði að ná þessum markmiðum ætti að hanna skógrækt á hverjum stað. Umhverfisstofnun bendir einnig á að fossar falla undir b. lið 2. mgr í 61. gr laga nr. 60/2013 um náttúruvernd en þar segir að vernda skuli fossa og nánasta umhverfi þeirra að því leyti að sýn að þeim spillist ekki.

Umhverfisstofnun bendir á að samkvæmt 10. gr. reglugerðar nr. 583/2000 um innflutning, ræktun og dreifingu útlendra plöntutegunda er ræktun útlendra plöntutegunda óheimil á svæðum sem njóta sérstakrar verndar eða eins og segir í greininni: „Öll ræktun útlendra tegunda hér á landi er óheimil á friðlýstum svæðum, á landslagsgerðum sem njóta

⁴ <https://www.ni.is/greinar/au-jokuldalsheidi>

⁵ <https://www.ni.is/greinar/au-utherað>



UMHVERFIS

STOFNUN

sérstakrar verndar og alls staðar ofan 500 metra hæðar yfir sjó.“ Að mati Umhverfisstofnunar eiga framangreind ákvæði erindi í skilmála framkvæmdaleyfisins.

Vegasamgöngur

Í greinargerð er lögð fram stefna um samgöngur þar sem m.a. er lögð áhersla á að vegakerfi Austurlands styrkist, farið verði í samgöngubætur og að vegir séu greiðfærir og öruggir. Umhverfisstofnun bendir á mikilvægi þess að veglínur séu valdar og afmarkaðar í skipulagi sveitarfélaganna þar sem tekið sé tillit til verndarsvæða eins og votlendis, fuglalífs og vistgerða og valinn sá kostur í skipulagi sem hefur minnst umhverfisáhrif.

Seyðisfjarðarhöfn

Í greinargerð kemur fram að Seyðisfjarðarhöfn verði framtíðar hafskipahöfn. Umhverfisstofnun bendir á mikilvægi þess að hugað sé að landfræðilegum aðstæðum á Seyðisfirði, þar sem er vafasamt að nægjanlegt undirlendi sé til staðar til að koma fyrir hafnarsvæði sem þurfa mikið rými.

Mjóeyrarhöfn

Í greinargerð kemur fram að Mjóeyrarhöfn í Reyðarfirði styrkist sem ein aðal vöruflutningahöfn landsins.

Umhverfisstofnun bendir á að hafnarsvæðið liggur nærri friðlandinu og fólkvanginum á Hólmanesi.

Umhverfisstofnun bendir á að samkvæmt stjórnunar- og verndaráætlun fyrir svæðið segir að markmiðið með friðlýsingu friðlandshluta Hólmaness sé að stuðla að sjálfbærri þróun þess lífríkis sem þar fyrirfinnst. Friðlandið Hólmanes flokkast í IV flokk verndarsvæða skv. skilgreiningu Alþjóða náttúruverndarsamtakanna, IUCN. Í IV flokki eru verndarsvæði þar sem stuðlað er að verndun vistgerða, búsvæða lífvera eða einstakra lífvera. Stjórnun slíkra svæða felur í sér að friðlandinu er haldið við með markvissum hætti með það að markmiði að lífríki þess viðhaldist.

Umhverfisstofnun telur að stækkun á hafnarsvæðinu og starfsemin á því geti aukið álag á vistkerfi á friðlandið og á nærliggjandi vistkerfi og haft áhrif á upplifun gesta og útivistargildi í fólkvanginum. Ekki liggur ljóst fyrir hvers konar starfsemi mun byggjast upp í framtíðinni á hafnarsvæðinu og því er það mikilvægt að mati stofnunarinnar að framtíðaruppbygging rýri ekki verndargildi hinna friðlýstu svæða.

Umhverfisstofnun bendir á mikilvæði þess að fjallað sé um í tillögunni hvort framkvæmdir utan friðlýstra svæða geti á einhvern hátt haft áhrif á friðlýstu svæðin.

Skv. 54. gr. laga nr. 60/2013 um náttúruvernd segir: „Ef starfsemi eða framkvæmdir utan friðlýsts svæðis, sem leyfisskyldar eru samkvæmt öðrum lögum, geta haft áhrif á verndargildi friðlýsta svæðisins skal taka mið af því við ákvörðun um veitingu leyfis. Leita skal umsagnar Umhverfisstofnunar áður en leyfi er veitt. Setja má skilyrði til að koma í veg fyrir skaða af starfseminni eða framkvæmdunum á hinu friðlýsta svæði.“

Samkvæmt vistgerðarkorti NÍ vill stofnunin benda á að fjörusvæðið, sem landfyllingin mun raska, nefnist klóþangsfjörur, sem eru þangfjörur þar sem klóþang er ríkjandi með yfir 30% þekju. Þetta er ein útbreiddasta fjöruvistgerðin og jafnframt sú tegundaauðugasta því klóþang veitir mörgum öðrum lífverum skjól og búsvæði. Fjörurnar eru með mjög hátt verndargildi og geta verið mikilvæg fæðusvæði fugla, einkum fyrir æðarfugl og

vaðfugla á borð við sendling, stelk, tildru og rauðbrysting.⁶ Að mati Umhverfisstofnunar mun stækkun landfyllingar hafa neikvæð áhrif á fjörurnar og búsvæði fuglanna.

Umhverfisstofnun bendir á að stofnunin veitti umsögn⁷ varðandi heildarendurskoðun Fjarðarbyggðar 2020 – 2040, 4. nóvember 2021 sl. þar sem fjallað var um Mjóeyrarhöfn.

Fráveitumál

Umhverfisstofnun bendir á að skynsamlegt væri að skoða nýtingu á auðlindinni seyru á Austfjörðum. Samkvæmt upplýsingum Umhverfisstofnunar er seyru safnað saman frá t.d. Egilsstöðum og Fljótsdal og hún urðuð í dag. Í seyru eru mikilvæg næringarefni, köfnunarefni (N) og fosfór (P) sem fara til spillis þegar skólpi er dælt til sjávar eða seyran er urðuð. Bætt nýting hennar er hluti af hringrásarhagkerfinu og dregur úr losun gróðurhúsalofttegunda með nýtingu á næringarefnum til skógræktar og landgræðslu í stað urðunar eða losunar út í sjó. Slík notkun dregur líka úr innkaupum á tilbúnum áburði.

Nýting á seyru fellur vel að ýmsum markmiðum svæðisskipulags Austfjarða s.s.

- Kafli 3.2, D – stefna um loftslagsmál þar sem lögð er áhersla á ræktun skóga og landgræðslu til að binda kolefni. Draga úr urðun úrgangs og auka endurnýtingu.
- Kafli 4.1, H – Stefna um lykiláherslur við atvinnuþróun þar sem lögð er áhersla á að stuðla að þróun starfsemi sem miðar að hringrás auðlinda í stað urðunar.
- Kafli 4.3, K - Stefna um uppbyggingu skógarauðlindar til að ná fram kolefnishlutleysi.

Þá vill Umhverfisstofnun einnig benda á að leggja þarf aukna áherslu á að hreinsa skólp í samræmi við ákvæði reglugerðar nr. 798/1999 um fráveitur og skólp. Þegar kemur að úrbótum í fráveitu þá er mikilvægt að hafa einnig loftslagsáhrif í huga, þ.e. að með aukinni úrkomu og úrkomuákefð á næstu árum/ áratugum er enn mikilvægara að aðskilja skólp- og ofanvatnslagnir til að tryggja hreinsun á skólpi og draga úr kostnaði og umfangi hreinsunar. Þá er hægt að notast við t.d. blá-grænar ofanvatnslausnir þar sem þörf er á hreinsun á ofanvatni.

Loftslagsstefna

Umhverfisstofnun vill einnig benda á að í c. lið. 5. gr. laga nr. 70/2012 um loftslagsmál segir, að sveitarfélög skulu setja sér loftslagsstefnu, þar sem stefnan skal innihalda skilgreind markmið um samdrátt í losun gróðurhúsalofttegunda og kolefnisjöfnun starfseminnar ásamt aðgerðum svo að þeim markmiðum verði náð.

Loftgæði

Umhverfisstofnun bendir á að fjalla mætti betur um í greinargerðinni hvernig stefnan stuðli að bættum loftgæðum. Umhverfisstofnun vill því benda á áætlun stjórnvalda um loftgæði sem nefnist *Hreint loft til framtíðar - áætlun um loftgæði á Íslandi 2018-2029* þar sem markmiðið er að stuðla að loftgæðum og heilnæmu umhverfi.

Áætlunin, sem gefin var út árið 2017, hefur það að meginmarkmiði „að stuðla að loftgæðum og heilnæmu umhverfi“ en leiðarljós er: „að almenningur á Íslandi búi við

⁶ <http://www.ni.is/greinar/klothangsfjorur>

⁷



UMHVERFIS

STOFNUN

hreint og heilnæmt andrúmsloft og að komandi kynslóðir megi njóta sömu eða betri loftgæða og þær sem nú byggja landið“.

Úrgangur

Í greinargerð er fjallað um samstarf sveitarfélaganna á Austurlandi varðandi úrgangsmál. Umhverfisstofnun bendir á að samkvæmt 8. gr. reglugerðar nr. 737/2003 um meðhöndlun úrgangs kemur fram að sveitarstjórn, ein eða fleiri í sameiningu, skuli semja og staðfesta svæðisáætlun um meðhöndlun úrgangs sem gildir fyrir viðkomandi svæði til tólf ára í senn. Jafnframt kemur fram að svæðisáætlun skuli fylgja stefnu um meðhöndlun úrgangs og stefnu um úrgangsforvarnir og að þar skuli m.a. koma fram upplýsingar um stöðu úrgangsmála á viðkomandi svæði, aðgerðir til að bæta endurnotkun, endurnýtingu og förgun og upplýsingar um hvernig sveitarstjórn hyggst ná markmiðum stefnu um meðhöndlun úrgangs og stefnu um úrgangsforvarnir.

Landslag og óbyggð víðerni

Samkvæmt náttúruverndarlögum nr. 60/2013 eru óbyggð víðerni skilgreind sem svæði í óbyggðum sem er að jafnaði a.m.k. 25 km² að stærð, eða þannig að hægt sé að njóta þar einveru og náttúrunnar án truflunar af mannvirkjum eða umferð vélknúinna farartækja, og að jafnaði í a.m.k. 5 km fjarlægð frá mannvirkjum og öðrum tæknilegum ummerkjum, svo sem raflínum, orkuverum, miðlunarlónum og uppbyggðum vegum.

Umhverfisstofnun telur mikilvægt að það komi fram með skýrum hætti í tillögunni hver stefna skipulagsins er varðandi verndun óbyggðra víðerna.

Virðingarfyllst,

Axel Benediktsson
sérfræðingur

Björn Stefánsson
sérfræðingur